

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф.д-р Петър Лозанов Славейков

**върху научните трудове и дейност на гл.ас.д-р Надежда
Борисова Илиева, участник в обявления от „Националния
Институт по Геофизика, Геодезия и География” към БАН
конкурс за академичната длъжност „Доцент” по
професионално направление 04.04. „Науки за Земята”,
специалност ”География на населението и селищата”,
публикуван в ДВ,брой 48/31.05.2013г**

Настоящата рецензия е съобразена с изискванията на „Закона за развитието на академичния състав в Република България” от 2010г. и Правилника за приложение на ЗРАСРБ.

За участие в конкурса за „Доцент” е подал документи само един кандидат - гл.ас.д-р Надежда Борисова Илиева от Департамент „География” към НИГГГ-БАН.

I.Общи сведения за кандидата.

Гл.ас.д-р Надежда Борисова Илиева е завършила специалност „География”/ОКС „Магистър”/ през 1999г. в Геолого-Географския факултет на СУ”Св.Кл.Охридски”. През Май,2010г. получава образователно-научната степен „Доктор” след успешна защита на докторската си теза на тема:”Географски аспекти в промените на броя и локализацията на турската етническа група в България от Освобождението до началото на XXI век”.

През периода 2000-2001г. Н.Илиева работи като учител по география в 69 СОУ-София, а от 2001г. до 2004г. работи като учител и зам.-директор на Професионална гимназия по телекомуникации „А.С.Попов”, град София.

През 2004г., след спечелването на конкурс постъпва на работа в Географския институт към БАН като научен сътрудник, където работи и до днес.

Надежда Илиева е завършила курсове по „ГИС” и „Менижиране на географска база данни”, които я подпомагат в изследователската й дейност и това е видно от заглавията на публикациите й.

Тя е член на СУБ.

II.Общо описание на представените материали за рецензиране.

Кандидатката е представила 2 списъка с публикации, което може да заблуди членовете на журито при оценката на нейните разработки. Така например в списъка на публикациите на гл.ас. Н.Илиева без номерации са включени 25 заглавия, от които 2 са под печат, но е включен като заглавие и Автореферата на дисертационният й труд. Ето защо може да се приемат за рецензиране на първо четене 24 публикации/7 доклада, 14 статии и 4 монографии/ от приложения списък по конкурса с общ обем от около 700 страници. Във вторият списък с номериране на публикациите са включени също 25 заглавия, но ясно е подчертано, че публикациите с №24 и 25 са по дисертационният й труд, а заглавието под №23 е всъщност Автореферата на дисертационният й труд. По този начин става ясно, че могат да бъдат рецензирани само 22 публикации по представените от кандидатката заглавия. **Трябва обаче веднага да се отбележи, че във вторият списък с публикации авторката му не ги е рубрикирала добре, като не е отделила докладите от конференции!** Същевременно трябва да се подчертае, че списъкът с публикациите не отговаря на подредбата им в документацията, което допълнително затруднява работата на журито!

На български език са публикувани 19 заглавия, а на английски език – 3 заглавия.

Кандидатката има само 1 публикация в чужбина. Представеното като публикация в чужбина заглавие на английски език, което е включено и в списъка на монографиите фактически представлява доклад в сборник от проведена конференция в Боровец през Април, 2009г. Прави впечатление, че 19 от 22 представени заглавия са самостоятелни разработки на кандидатката, което трябва да се адмира, тъй като показва високо ниво на научно самочувствие и увереност в собствените сили. От съвместните 3 разработки гл.ас.Н.Илиева е водещ автор в 1 публикация.

Основната част от публикациите на кандидатката разбираемо са публикувани в сп."Проблеми на географията", което е издание на Географския институт /Департамент/ към БАН. Н.Илиева има също и публикации в сп."Население"/издание на Центъра по Демография към БАН/, сп."География 21"/издание на МОМН/и други утвърдени издания в областта, в която тя работи.

Тематиката на публикациите на Н.Илиева е разнообразна, но в общи линии преобладават геодемографските, етно-религиозните и урбанизационните проблеми в нейните разработки, което отразява изцяло нейния афинитет към подобни проблеми. Трябва да се отбележи и факта, че стилът на авторката е не само научно издържан, но и разбираем за широк кръг читатели, което не е често срещано явление сред научната общност в България и лично аз го приветствам! Тематиката на публикациите отговаря изцяло на тематиката на обявения конкурс за академичната длъжност „Доцент“, което също не се среща често при обявените конкурси през последните 2 години и според мен трябва изрично да се подчертае! **Същевременно трябва да се отбележи, че кандидатката не е представила според изискванията кратки анотации на съдържанието на своите публикации.**

Гл.ас.д-р Надежда Илиева е участвала в 13 проекта и разработки, като 4 от тях са международни. Тя има участие в проекти по ОП"Развитие на човешките ресурси",ФНИ към МОМН, „Еразъм",междуинститутски и фирмени проекти. Това е доказателство за практико-приложната насоченост на изследванията ѝ, което за жалост се среща рядко сред научната общност.

Н.Илиева е взела участие само в 3 семинара и конференции без доклади, което също трябва да се подчертае като положителен момент в нейната научна работа!

III. Оценка на научната продукция на кандидата.

1/. Монографии.

Монографиите според мен са с най-голяма тежест сред представените от гл.ас.д-р Н.Илиева за рецензиране публикации.Те са посветени на проблеми от областта на Етногеографията, която е важен, но дълго време подценяван клон от Геодемографията и Географията на населението и селищата.

Монографията ѝ „Турската етническа група в България през периода 1878-2001г./ е в обем от 144 страници/включително 27 картни приложения/. Тя е посветена на промените в броя и локализацията на турския етнос в страната ни през различни подпериоди. В нея авторката подробно е изяснила съдържанието на основни понятия, като:Етнос; Етническа група;Анклав; Етнически процеси/видове и същност;/ Етническа територия; Етнически граници/това понятие често се пропуска от изследователите у нас/ и др. Изяснени са трудностите при набора на достоверна информация по проблема у нас, методите на изследване/коэффициенти за мозаечност, компактност, общност, полигона на Вороной и др./, факторите определящи промените в броя и

локализацията на турската етническа група у нас през различните поздпериоди и редица други важни въпроси свързани с проблематиката на монографията. В крайна сметка събраният от авторката богат статистически материал ѝ е помогнал да класифицира населените места в България според относителният дял на турският етнос в населението им и да онагледя труда си с богат картен материал.

Като основна забележка към този труд може да се посочи недоброто изясняване на причината за разглеждането на естественото движение на мюсюлманите в България, а не на турците през първите десетилетия след Освобождението!

Монографията „Ромите в България-брой и локализация от Освобождението до началото на ХХІ век” е с обем от 235 страници и е издадена през 2013г. Тематиката ѝ е актуална от гледна точка на влиянието на тази етническа група върху демографското и цялостното развитие на страната ни и вниманието на европейската общност. В нея също са изяснени основните понятия свързани с етносите, но по-голямо внимание авторката е отделила на „етническото самосъзнание и самоопределение”, като е използвала широко данни от книгата на Марушиакова и Попов/1993г./. За разлика от предишната монография, Н.Илиева обаче е изяснила причината за разглеждането на естественото движение на конфесионалните и лингвистичните общности у нас при изясняването на естественото движение на ромския/цигански/ етнос в България. **Не мога обаче да се съглася със становището на авторката, че лингвистичната и особено конфесионалната принадлежност са достатъчно силни етнически признаци! Според мен те трябва да се приемат за такива с много условности!!**

В представеният като монографичният труд сборник „Етнически измерения на социалната интеграция”/съставител проф.В.Златанова/ гл.ас.д-р Н.Илиева участва с разработката „**Геодемографските фактори като предпоставка за възникването на етнорелигиозни конфликти в България**” с обем от 18 страници. Тематиката на разработката ѝ е особено актуална в контекста на засилващият се ислямски фундаментализъм в световен мащаб. Същевременно авторката прави извода, че у нас съществува етническо напрежение свързано с историческата обремененост. Според мен напрежението нараства, но в друга посока /социално-икономическа, политическа и културна/ и с променен адресат. Разбира се нарастване на междуетническото напрежение у нас може да се очаква основателно и с промяната на етно-конфесионалната структура на българското население под въздействието на демографските фактори, което авторката е изяснила обективно. Според мен това изследване на Н.Илиева е подобно на доклада ѝ „Репродуктивни нагласи при българите мюсюлмани”, който е публикуван пак в сборник на ИИОЗ към БАН. **Ето защо считам, че публикацията неправилно е рубрикирана като монография!! По-скоро тя е студия!**

Подобно е положението и с четвъртото заглавие от рубриката „Монографии”, което е част от сборник доклади, отпечатани на английски език. Тази публикация е в съавторство и е посветена на „**Промените в етническия и демографски профил на населението в Източна Стара планина**”. Тя има обем от 12 страници, добре е онагледена и запознава читателите с локализацията на българския етнос, турската и ромска етнически групи в региона. Направена е и класификация на селищата от региона според етническата структура на населението им.

2.Статии.

Както и публикациите в рубриката „Монографии” по-голямата част от публикациите на гл.ас.д-р Н.Илиева в рубриката „Статии”

разглеждат различни въпроси от областта на етногеографията на България.

В 3 от статиите на гл.ас.д-р Н.Илиева се разглежда проблема с промените в броя и локализацията на ромите в България, факторите за промените в тях и т.н. Те по същество изцяло съвпадат с текстовете от монографията ѝ или може би се явяват части от нея.

4 от статиите на авторката са посветени на турската етническа общност в България. В тях са анализирани миграциите, разпределението и особеностите на демографския преход на турската етническа група в България. Сред тези статии мога да отлича тази под №13, в която се използва метода за оптимална територия на разселване за оценка на локализацията на турската етническа група в България, като са определени 3 оптимални региони на разселване на тази общност у нас – Лудогорието, Източни Родопи и източна Стара планина.

В 2 от статиите си Н.Илиева разглежда важни характеристики на българите – мюсюлмани /семейната им структура, броят, динамиката и разпределението им/. Авторката е направила сравнителен анализ на детния модел на семействата при българите-мюсюлмани, турците и българите-християни. От текста обаче не е ясно какво е становището на авторката за българите –мюсюлмани, които считат себе си за „помаци“. Помашката общност как може да бъде определена – етнографска, религиозна, или етническа?

Към направлението „Етногеография“ може условно да се отнесе и статията на Н.Илиева под №14, в която авторката прилага ГИС технологията при определянето на регионите с по-висока концентрация на отделните етнически общности в България.

Към същото тематично направление може спокойно да се отнесе и статията под №16, която е посветена на „влиянието на етническия състав на населението върху демографската криза в селата на България“. В нея обаче не са анализирани съдържанията на понятията „Демографска ситуация“, „демографска криза“, „демографска катастрофа“ и др.

Статията под №18 е посветена на мястото на „Географията на етносите в системата на географските науки“. Авторката е направила кратък преглед на вижданията на чужди автори по въпроса и според мен правилно е стигнала до извода, че географията на етносите е част от географията на населението.

В тематично отношение към „География на селищата“ може да се отнесе статията на унгарски език посветена на урбанизационния процес в България. В нея е направен анализ на структурата по местоживее на българското население, разпределение на градските жители в селища с различна големина, градовете в селските райони на България и темповете на тяхното обезлюдяване и депопулация, както и развитието на мрежата от градове по Черноморското ни крайбрежие.

Статията с №17 е посветена на „анкетно изследване на резултатите от експериментален урок по география с прилагането на ГИС технологии“. Това изследване е важно от гледна точка засилването на приложността на знанията призобити в българското училище и особено в предмета „География и икономика“.

3. Доклади.

Представен е списък със 7 заглавия в тази рубрика. 3 от тези заглавия са посветени на изследвания на българите-мюсюлмани. Сред тях буди интерес доклада „Репродуктивни нагласи при българите мюсюлмани“ в обем от 14 страници, който е включен в сборник на ИИОЗ към БАН. В него авторката е разграничила правилно различните общности сред българите-мюсюлмани /помаци, турци, българи и др./ и е изяснила причините за това разделение и самоопределение. Тя е разкрила и особеностите в естественото

възпроизводство на тази общност, семейната им структура и други демографски и социални характеристики, но не е направила анализ на важни структури, като полово-възрастовата, брачната и други, които влияят силно върху репродуктивното поведение на хората.

Актуална е темата и на доклада „Тенденции в самоопределението на българите-мюсюлмани“. В него накратко е направен преглед на изследванията на проблема у нас, но не става ясно становището на авторката за опитите помаците да се определят като самостоятелна етническа група в България, както и относно причините някои представители на тази общност да се стремят да се самоопределят като отделен етнос.

Публикацията под №15 също е доклад посветен на **българите-мюсюлмани** и разглежда характерни особености на естественото възпроизводство на тази конфесионална общност от българския етнос в регионален разрез. При анализът на тенденциите в „общия прираст“ на населението авторката е допуснала според мен някои слабости: 1/. Не е прието в демографията да се говори за „общ прираст“, а за „действителен прираст“. 2/. Би трябвало според мен да се посочи ролята на миграциите и естественото движение в действителния прираст на българите-мюсюлмани. Тогава биха се очертали по-ясно редица особености на тяхното репродуктивно и социално-икономическо поведение.

В докладът под №19 е направен историко-географски анализ на промените в **етническата структура на населението в област Благоевград.**

Докладите с № 21 и 22 са посветени на промените в броя и локализацията на ромската етническа група в България.

Докладът с №20 е посветен на застъпването в средните училища на въпросите за карстът /формиране, мониторинг, опазване, ресурси и др./. Този проблем е важен, но в известна степен е страничен по отношение тематиката на конкурса за академичната длъжност „Доцент“.

Автосправката за научните приноси на кандидатката за длъжността „Доцент“ по специалността 01.08.08. „География на населението и селищата“ съдържа 12 аргументирани от нея научни приноси, което меко казано според мен е твърде много. От друга страна е много трудно да се каже например, че принос е „разкриването на предмета, обекта и целта на етническата география“, защото тези неща са разкрити преди десетилетия от други учени, но те постоянно са се обогатявали. Не може да се приеме като принос на кандидатката и „методика за характеризирание на етническите общности“! В тази връзка според мен научните приноси би трябвало да се обосноват до 2-3 максимум и да се прецизират!

В автосправката на гл.ас.д-р Н.Илиева са посочени 14 открити от нея цитирания на трудовете ѝ от други автори. Прави впечатление обаче факта, че 6 цитирания са посочени само в 1 разработка на Игнат Минков, 2 цитирания в 1 разработка на М.Илиева и 3 цитирания в 2 разработки на Г.Бърдаров. Наистина у нас няма ясни пояснения по въпроса „Що е цитиране и дали всяка поява на името на определен творец по страниците на един труд на друг автор е отделен цитат?“, но за научната общност е по-важно повече хора от тези среди да са запознати с разработките ти и да те цитират, а не обратното – малко хора те познават, но те цитират на всяка страница!

IV. Лични впечатления от кандидата.

Познавам гл.ас. д-р Надежда Илиева от рецензирането на докторският ѝ труд „Географски аспекти в промените на броя и локализацията на турската етническа група в България от Освобождението до началото на XXI век“ през 2010г. От разработката ѝ останах с отлични впечатления по отношение задълбочеността на

изследването на един рядко разглеждан от българските географи проблем. От срещите ни на различни научни форуми отличните ми впечатления от колежката Н.Илиева се задълбочиха, а от разговори с други колеги имам впечатление, че тя се ползва с авторитет сред колегите си от НИГГГ със своята работоспособност, отзивчивост и коректност при изпълнението на поетите от нея ангажменти.

V. Основни забележки към творчеството на кандидата.

1. Представените от кандидата публикации не са рубрикирани правилно, което усложнява работата на членовете на научното жури.
2. Допуснато е неизясняване на основни понятия, касаещи основно помащите в България и като каква общност те могат да бъдат определени. Не е изяснена и същността на важни понятия, като „демографска криза“, „демографска ситуация“ и др.

VI. Заключение. Въз основа на представените от кандидатката гл.ас. д-р Надежда Илиева документи по конкурса за академичната длъжност „Доцент“ могат да се направят следните изводи:

- Кандидатката притежава образователната и научна степен „Доктор“.
- Тя е заемала академичните длъжности „Асистент“ и „Главен асистент“ на постоянен трудов договор.
- Представила е за рецензиране публикации /няколко монографии/, които не повтарят трудовете ѝ за придобиването на научно-образователната степен „Доктор“. Всичко това доказва, че гл.ас. д-р Надежда Илиева отговаря на изискванията за заемането на академичната длъжност „Доцент“ в НИГГГ към БАН според Закона за академичните длъжности и лично според мен тя е изграден учен-географ работещ основно в областта на Географията на населението и селищата. Въз основа на всичко казано до тук считам, че имаме всички основания да препоръчаме на НС към НИГГГ при БАН гл.ас.д-р Надежда Илиева да бъде избрана на академичната длъжност „Доцент“ в професионално направление **04.04. „Науки за Земята“, специалност 01.08.08. „География на населението и селищата“.**

СОФИЯ, 15.09.2013г.

рецензент:.....

Проф. Петър Славейков